

GÖÇMENLERİN TÜRKİYE’DE “YAŞAMAYA DEVAM ETME KARARLARININ” SOSYO-EKONOMİK BELİRLEYENLERİ: 1989 BULGARİSTAN GÖÇMENLERİ ÖRNEĞİ

Cem DİŞBUDAK

Muğla Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat

Doç. Dr.

E-posta: cemdisbudak@msn.com

Gonca AKGÜN

Muğla Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat

Araştırma Görevlisi, Doktora Öğrencisi

E-posta: goncaakgun@windowslive.com

Özgür BALMUMCU

Muğla Üniversitesi, İ.İ.B.F., İktisat

Araştırma Görevlisi, Doktora Öğrencisi

E-posta: balmumcu79@msn.com

Özet

Bulgaristan Türkleri 1984’te başlayan ve “yeniden doğuş” olarak adlandırılan siyasi baskı ve isim değiştirme politikaları nedeniyle ciddi sorunlar yaşamışlardır. Türkiye’nin 1989 yılında sınır kapılarını açması üzerine 300 binden fazla ve sonrasında 2000 yılına kadar her yıl yaklaşık 30 bin Bulgaristan Türkü Türkiye’ye göç etmiştir. Bu göçmenler, Türkiye’yi anavatanları olarak görmelerine rağmen memleket özlemi ve diğer gerekçelerle “Türkiye’de yaşamaya devam etmek” veya “Bulgaristan’a dönmek” ikilemi ile karşı karşıya kalmışlardır. TÜBİTAK tarafından desteklenen büyük bir projenin parçası olan bu çalışmada, alan çalışmasından elde edilen veriler ışığında göçmenlerin Bulgaristan’a dönmek yerine Türkiye’de yaşamaya devam etme kararlarının sosyo-ekonomik belirleyenleri ekonometrik olarak analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: 1989 Bulgaristan Göçmenleri, Zorunlu Göç, Göç İktisadı

Alan Tanımı: Göç Ekonomisi (İktisat)

THE SOCIO-ECONOMIC DETERMINANTS OF DECISION TO STAY IN TURKEY: THE CASE OF THE TURKS OF BULGARIA IN 1989

Abstract

The Turks of Bulgaria experienced serious problems because of the political pressures and renaming policies which was called the “rebirth process”, launched in 1984. When the Turkish government opened the borders in 1989, 380 thousand migrants and afterwards each year 30 thousand migrants migrated to Turkey until 2000. Although these migrants considered Turkey as their motherland, some of them were in a dilemma of either staying in Turkey or going back to Bulgaria. In this study, which is supported by TÜBİTAK, we analyze the socio-economic determinants of decision to stay in Turkey instead of returning to Bulgaria econometrically.

Keywords: 1989 Migrants of Bulgaria, Forced Migrants, Economics of Migration

JEL Code: J15

1. GİRİŞ

Bireylerin veya ailelerin doğdukları toprakları terk ederek göç etmeleri ve tekrar geriye göç etmeleri çok zor alınan kararlardır. Bütün göçler temelde zorunlu göç olmalarına karşın, terk edilen yere geri dönmek üzere verilen göç kararı siyasi baskılardan kaynaklanan göçlerde daha da zor ve sancılı hale gelmektedir. 1984 sonlarında Bulgaristan’da başlayan siyasi, kültürel ve dini baskılar sonucu 1989 yılında “anavatanlarına” göç eden Bulgaristan Türkleri de göç sürecinin ilk aşamalarında veya sonrasında göç etmiş oldukları anavatanlarında kalma veya doğdukları memleketleri olan Bulgaristan’a dönme ikilemi ile karşı karşıya kaldılar. Bu ikilem sonucunda göç etmiş olanların üçte biri kısa sürede Bulgaristan’a geri döndüler. Dönmeyenlerin bazıları için Bulgaristan’a geri göç ikilemi, bir seçenek olmaya devam etmiştir.

Bulgaristan’dan Türkiye’ye gerçekleşen göç sürecinde olduğu gibi, göçlerin zorunlu veya gönüllü olmaları konusunda yoğun bir tartışma söz konusudur. Dolayısıyla, itici ve çekici faktörleri bir arada düşünerek bu ikilemi bir yana bırakmak anlamlı görünmektedir. Göçmenler siyasi ve kültürel baskılara tepki göstererek göç ederken öte yandan iktisadi hesaplamaları da göz önünde bulundurmaktadırlar (Popov, 2010). Geriye dönüş kararlarında da benzer iktisadi hesapların yanı sıra bazı sosyo-ekonomik unsurlar belirleyici olabilmektedir.

Bu bildirinin temel amacı göçmenlerin Türkiye’de kalma tercihlerini ya da Bulgaristan’a dönme isteklerini belirleyen sosyo-ekonomik değişkenlerin neler olduğunu ortaya koymaya çalışmaktır. TÜBİTAK tarafından desteklenen büyük bir projenin parçası olan bu çalışmada, alan çalışmasından elde edilen veriler ışığında göçmenlerin Türkiye’de yaşamaya devam etme kararlarının sosyo-ekonomik belirleyenleri logit yöntemi ile ekonometrik olarak analiz edilmektedir.

2. BULGARİSTAN TÜRKLERİNİN ANAVATANA GÖÇLERİ

Tüm göçler zorunlu bir nitelik taşımasına rağmen, literatürde ülkeler arasındaki göç hareketleri genellikle gönüllü ve zorunlu göçler şeklinde ayrıma tabi tutulmaktadır. Bu ayrıma göre, zorunlu göçler daha çok siyasi baskılar ve politikalar nedeniyle ortaya çıkarken, gönüllü göçlerde bireyler tam bir farkındalık ile göçün fayda ve maliyet hesaplarını yapabilmekte ve göç sürecine isteyerek katılmaktadır. Zorunlu göç ile yer değiştiren insanların bir süre sonra evlerine dönebileceklerine dair umutları olsa da, zamanla bu umutları zayıflamakta ve sonunda da kaybolmaktadır (Chambers, 2005); yani büyük çoğunluk tercihini anavatandan yana kullanmaktadır. Bulgaristan Türkleri, kendilerinin en az anavatanda yaşayan Türkler kadar hatta onlardan daha fazla Türk olduklarını ileri sürerken, tarihsel göç sürecinin de bu açıdan doğal olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle, Bulgaristan’da siyasi ve kültürel baskı ortaya çıktığında Türkiye’ye göç etmek öncelikli ve tek seçenek olarak görünmüştür.

İster zorunlu ister gönüllü olsun her şekilde göç, göç edenin gerçek toplumundaki sosyal destek ağlarını koparmakta ve farklı bir topluma uyum sağlama gibi zorlu bir görevi ona yüklemektedir. Dolayısıyla göç edenler bilmedikleri bir sosyo-ekonomik sistemde ekonomik olarak ayakta kalmak ve sosyal hareketlilikle baş etmek zorunda kalmaktadırlar. Etnik olarak aynı kökene sahip olmalarına rağmen, Bulgaristan Türkleri farklı bir sosyo-mekânsal ve kültürel geçmişe sahip olmaları nedeniyle ve bu durumun ortaya çıkardığı kimi sorunlardan kaçınmak için Türkiye’de toplu olarak yaşamayı tercih etmektedirler. Toplu yaşamının beraberinde getirdiği bir sonuç olarak, yerleştikleri bölgelerde farklı bir “kültür-alanı” oluşturan Bulgaristan göçmenlerinin Türkiye’de yaşamaya devam etme kararlarının işsizlik, çalışma ve yaşam koşulları, sosyal çevre ve kimlik bunalımı gibi bazı sosyo-ekonomik faktörlerden etkilenmesi olası bir durumdur.

Bu çerçevede tarihsel süreç değerlendirildiğinde, Osmanlı’nın genişleme döneminde Anadolu’dan Balkanlara yönelen göçün 1800’lerin sonundan itibaren tersine dönmüş olduğu görülmektedir. Geri dönüş göçleri genellikle “hayali cemaat” diyebileceğimiz etnik yakınlığa bağlı olarak hayali (sembolik) anavatana

olan hislerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen göçler uluslararası göçten çok iç göç olarak bile değerlendirilmiştir. Ancak ulus devlet sınırları nedeniyle bu göçler devletlerarası ancak etnik karakterli zorunlu geri dönüş göçleri olarak ele alınmıştır. Çoğu zaman göçmenler “soydaş” kavramı ile konukseverlikle karşılanmışken, süreç içerisinde huzursuzluklar ortaya çıkmış ve göçmenler uyum sorunları yaşamışlardır (Parla, 2007: 159-161; Pozharliev, 2012: 9-10). Bu göç hareketleri arasında 1989 yılında yaşanan göç önemli ve farklı bir yere sahiptir.

2.1. 1989 Göçü

1980'li yılların başında sosyalist ülkelerde yaşanan iktisadi ve siyasi sorunların Bulgaristan'daki Türk azınlığa yansımalarının baskı şeklinde olduğu ileri sürülebilir. 1984 yılının sonunda Bulgaristan'da Türk azınlığa karşı “soya dönüş” veya “yeniden diriliş” adı altında Türk isimlerinin değiştirilmesi, Türkçe konuşulmasının yasaklanması ve dini pratiklerin uygulanması gibi unsurlardan oluşan yoğun bir baskı kampanyası başlatılmıştır (Ulukan, 2008: 72-73; Vassilev, 2001: 39; Parla, 2006: 545).

Bulgaristan'daki ekonomik ve siyasi sorunların ağırlaşması ile birlikte Türk azınlıkların 1989 Mayıs ayında yaptığı gösteriler ve bu gösterilere karşı uygulanan sert müdahaleler sonrasında Bulgaristan hükümetinin Türkiye'ye gümrük kapılarını açın çağrısı kabul görmüş ve binlerce Bulgaristan Türkü sınırdan geçmiştir. Göçmenlerin sayısı 3 ayda yaklaşık 400 bin kişiye (Vassilev, 2001: 40) ulaşınca Türkiye sınır kapılarını kapatmıştır. Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç süreci gümrük kapılarının kapatılmasından sonra da devam etmiştir. Bulgaristan'a geri dönenlerin bir kısmı daha sonra tekrar Türkiye'ye dönmüşlerdir.

1989 göçünün ilk yılında (Mayıs 1989-Mayıs 1990) vize uygulamasının olmadığı dönemde 311.862 göçmen Türkiye'ye gelmiş, vize uygulamasının tekrar işler hale geçtiği Ağustos 1989'dan itibaren ise gelen göçmen sayısı 34.098 kişiye düşmüştür. Türkiye'ye göç ettikten sonra özellikle iş ve yerleşme problemlerine çözüm bulamayan göçmenler Bulgaristan'a dönmüştür. Bu bir yıllık süreçte Bulgaristan'a geri dönenlerin sayısı 133.272 olarak gerçekleşmiştir. Ayrıca, Bulgaristan'daki malvarlıklarını ve kazanmış oldukları sosyal güvenlik haklarını kaybetmek istemeyen özellikle yaşlı, emekli ve sakat olan göçmenlerin bazıları geri dönmek zorunda kalmıştır (Konukman, 1990: 70-71).

Sonuç olarak, 1989 ve sonrasında 500 binden fazla Bulgaristan Türk'ünün anavatanlarına göç ettiği tahmin edilmektedir (Dimitrova, 1997). Göçmenler Türkiye'nin değişik yerlerinde yaşayan akrabalarının yanına yerleşmişler veya

devlet tarafından yerleştirilmişlerdir. Siyasi baskılar sonucunda anavatanına göç eden göçmenler açısından en azından başlangıçta geri dönüş bir seçenek olarak düşünülmemiştir. Bulgaristan göçmenleri ile ilgili yapılan çalışmalarda göçmenlerin, Türkiye’de yaşamalarının gerekçesini “anavatanları olan Türkiye’de yaşamak” olarak göstermelerine rağmen, Türkiye’de kalma tercihlerini belirleyen önemli sosyo-ekonomik değişkenler olduğu düşünülmektedir.

2.2. 1989 Göçmenlerinin Demografik ve Sosyo-Ekonomik Özellikleri

1989 ve sonrasında Bulgaristan’dan Türkiye’ye göç etmiş 1632 göçmenle yapılan anket verileri kullanılmıştır. Örneklemede en genç görüşmeci 19 yaşında iken en yaşlısı 89 yaşındadır. Yaş dağılımında 50-59 yaş aralığı %25,9 ile en yüksek paya sahiptir. Bulgaristan göçmenlerinin %94,2’si Türkiye’de kendi evinde ikamet etmektedir. Bunların %49’u evini devletten satın aldığını beyan ederken %28,4’ü arsa üzerine kendisinin yaptığını ifade etmiştir. Kirada oturanların oranı sadece %4,9’dur. Göçmenlerin yaklaşık %99’u Türk vatandaşdır. Göçmenlerin %62,9’u memleketlerinin Türkiye olduğunu düşünmektedir. Bulgaristan’ın memleketleri olduğunu söyleyenlerin oranı ise %15’tir. Geri kalanlar ise Türkiye ve Bulgaristan arasında seçim yapmakta zorlanmaktadır.

Türkiye’yi anavatanları olarak gören göçmenler, göç sonrasında sağlıklı bir bütünleşme süreci yaşayacaklarını öngörmüşlerdir. Bu uyum süreci içerisinde iş, eğitim ve ev konularında sorun yaşamayacaklarını düşünmüşlerdir. Bu beklentinin tersine yaşadıkları bütün sorunlara rağmen Bulgaristan Türkleri “hayali anavatanları” Türkiye’de yaşamaya devam etmek istemektedirler, ancak aynı zamanda doğdukları ve yakınlarını bıraktıkları Bulgaristan ile bağlarını da koparmak istememektedirler.

Göçmenlerin sadece %32,2’si Türkiye’de bulunan akrabalarının etkisiyle geldiklerini söylerken, %53,5’i Bulgaristan’da o dönemde uygulanan baskı politikaları nedeniyle plan dışında Türkiye’ye göç ettiklerini vurgulamışlardır. Aslında göçmenlerin azımsanmayacak bir kısmı, kendi ifadeleriyle Türkiye’yi anavatanları olarak gördükleri için zaten yıllardır gelmeyi planladıklarını vurgulamışlardır. Buna karşın göçmenlerin % 84’ü çifte vatandaşlık hakkını kullanmayı da ihmal etmemiştir. Nedeni sorulduğunda, %75’i vize kolaylığı sağlamasını gerekçe göstermiştir. Göç sonrasında emeklilik hakkını kaybetmemek için çifte vatandaşlığa başvurduğunu söyleyenlerin oranı %6,3’te kalmıştır.

Göçmenlere neden Türkiye’de yaşamayı tercih ettikleri sorulduğunda yanıtları genel olarak “anavatanları olan Türkiye’de yaşamak istedikleri” şeklinde olmuştur. Neden Bulgaristan’da yaşamak istemedikleri sorulduğunda ise,

anavatanları olan Türkiye’de yaşamak istemeleri cevabı önemli ölçüde düşüş göstermiştir. Bu durum, göçmenlerin aslında anavatanları olan Türkiye’de yaşamak istediklerini ama öte yandan doğdukları Bulgaristan ile bağlantılarını koparmak istemediklerini göstermektedir. Tüm dünyadaki göçmenlerin bu yönde bir eğilim gösterdikleri bilinmektedir.

Göçmenlerin iş durumları incelendiğinde örneklemin %42,2’si çalıştığını söylerken buna yakın bir oranda ise emekli söz konusudur. Emekli olanların büyük bir çoğunluğu Türkiye’den emekli olmuştur. Göçmenlerin iş seçimindeki en önemli unsurun sosyal güvenlik olduğu anlaşılmaktadır. Örneklemdaki işsizlerin sayısı 151’dir ve göçmenlerin işsizlik oranları (%17,2) nüfusun geneline göre (%11,1) çok daha yüksek görünmektedir. Uzun süre işsiz kalarak geçinme zorluğu çeken ve sosyal itibarını kaybetme korkusu yaşayan bazı göçmenler Bulgaristan’a geri dönmeyi tercih edebilmektedir. Yapılan işin göçmenin niteliğine uygun olup olmadığı emek piyasasında dışlanma ya da içerilme açısından gösterge niteliğindedir. Ek olarak, bir göçmenin işsiz kalması veya sık iş değiştirmesi de ayrışmanın göstergelerinden biri olarak değerlendirilebilir. Göçmenler arasında iyi eğitilmiş ve saygın meslek sahibi olanların uyum derecesi yüksek iken bunun dışında kalan ve vasıfsız işler yapanlarda ortak duygular önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Göçmenlerin çocukları için yeterli eğitim olanaklarına sahip olması da son derece önemli bir değişken niteliğindedir.

Göçmenlerin çocukların eğitim olanakları yönünden %62 ile Bulgaristan’a nazaran Türkiye’yi tercih ettiği tespit edilmiştir. Bulgaristan’da yaşadıkları dönem ile göçten sonra Türkiye’de yaşadıkları dönemi ekonomik refah açısından karşılaştırmaları istendiğinde, % 61’i ekonomik durumunun Türkiye’de daha iyi olduğunu söylemiştir. Her ne kadar ilk yıllarda yaşadıkları aksaklıkları vurgulasalar da, yine %72,6’sı sosyal güvenlik ve sağlık güvencesi açısından Türkiye’yi daha iyi bulmaktadır. Göçmenlerin Türkiye’de yaşadıkları en büyük sıkıntı, Bulgaristan’daki rejimin getirdiklerinden farklı olarak, geleceğe dair güvensizliktir.

Göç sonrasında Bulgaristan’a dönme nedenlerinden biri, göçmenlerin sınırdan geçtikten sonra Türk hükümeti tarafından istekleri dışındaki illere yerleştirilmeleridir. Bulgaristan’da alıştıkları çevre ve iklim koşullarından çok farklı yerlere gitmek zorunda kalmaları ve o illerdeki sosyo-kültürel yapı ile ahlak anlayışının çok farklı olması, göçmenlerin uyum sürecini zorlaştırmış ve daha sonra istedikleri illere göç etmişlerdir.

3. VERİ ve EKONOMETRİK YÖNTEM

1989 ve sonrasında göç eden Bulgaristan Türklerinin uyum süreçlerini incelemek için tasarlanan bu çalışma 4 ilde gerçekleştirilmiş ve 1632 göçmenle yüz yüze anket yapılmıştır. Elde edilen bu veriler kullanılarak oluşturulan Binary Logit modeli, PASW Statistics 18 programı ile analiz edilmiştir.

Bireylerin, göç etme ve hareketsiz kalma gibi, bir olayı gerçekleştirme veya gerçekleştirilmeme kararlarında etkili olan faktörlerin belirlenmesinde tercih edilen ekonometrik yöntemlerden biri, anlama ve açıklama bakımından doyurucu sonuçlar ortaya koyan logit regresyon analizidir. Logit modelleri, yalnızca iki değer içeren (0 ve 1 gibi) bağımlı değişkenler için tasarlanmış doğrusal olmayan modellerdir, ancak uygun dönüşümler ile doğrusal hale getirilebilmektedir.

Bu çalışmada kullanılan Binary Logit modelinin bağımlı değişkenleri; 1 için “Türkiye’de yaşamaya devam etmek istiyorum.” ve 0 için “Türkiye’de yaşamaya devam etmek istemiyorum.” şeklinde belirlenmiştir. Modeldeki bağımsız değişkenler ise hem kesikli (0 ve 1) hem de sürekli değişkenlerden oluşmaktadır. Modelin sürekli değişkenleri yaş ve ücret iken; diğer bağımsız değişkenler modelin kesikli değişkenlerini oluşturmaktadır. Analizde ileri doğru değişken seçme tekniğiyle, en büyük anlamlılık katsayısının elde edildiği değişkenler modele dâhil edilmiştir.

Analiz sonuçlarına göre (Tablo 1), bireylerin yaşları arttıkça Türkiye’de yaşama olasılıkları her bir birim için 1,083 kat artmaktadır. Bir başka deyişle, yaşlı göçmenlerin Türkiye’de yaşamlarına devam etme eğilimlerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Ücret değişkeni istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Bu nedenle ücretin Türkiye’de yaşamaya devam etme veya etmeme konusunda düşük ücretliler ile yüksek ücretliler arasında bir fark yaratmadığı sonucuna ulaşılabılır.

İktisadi bir değişken olarak ücretin istatistiksel açıdan anlamlı çıkmamasına karşın, bir başka iktisadi değişken olan “göçmenlerin yerlilere göre ekonomik durumlarının” Türkiye’de yaşamlarına devam edip etmeme kararlarında etkili olduğu görülmektedir. Yerli Türklere göre ekonomik durumunun daha kötü olduğunu düşünenlerin Türkiye’de yaşamak istememe olasılığı 2,40 kat (=1/0,417) daha yüksektir. Benzer biçimde, göçmenlerin önceki yıllara kıyasla ekonomik durumları daha kötü olanların diğerlerine göre Türkiye’de yaşamama yönünde 1,8 kat fazla eğilimli oldukları anlaşılmaktadır. Bir başka iktisadi değişken olan sınıf değişkeni de Türkiye’de yaşama isteğini etkileyen unsurlardan biri olarak görülmektedir. Ekonomik olarak kendini daha üst sınıfta görenlerin

Türkiye’de yaşama istekleri anlamlı ölçüde yüksektir (Kendini en üst sınıfta görenler istisna oluşturmaktadır ancak bu kişilerin sayısı son derece düşüktür).

Bulgaristan ile iktisadi ilişkileri devam edenlerin, bir başka deyişle göçten sonra Bulgaristan’da ev ve/veya diğer gayrimenkule sahip olanların Bulgaristan’da yaşama isteklerinin arttığı anlaşılmaktadır. Tereddütsüz bir biçimde memleketim Türkiye diyenlerin Türkiye’de yaşamaya devam etme eğilimlerinin diğerlerine oranla daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Katsayısı istatistiksel olarak anlamlı olan bu değişkene göre “Memleketim Türkiye’dir” diyenler diğerlerine göre 3 kat daha fazla Türkiye’de yaşamak istemektedirler.

Tablo 1: Binary Logit Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımsız Değişkenler*	Katsayı (B)	S.H.	Wald	S.D.	Anlamlılık (p)**	Exp(B)
Yaş	,080	,012	41,908	1	,000	1,083
Ücret	-,412	,256	2,595	1	,107	,662
Yerlidurum(1)	-,874	,370	5,590	1	,018	,417
Geçmişdurum(1)	-,585	,316	3,423	1	,064	,557
Sınıf			7,782	4	,100	
Sınıf (1)	1,561	,571	7,484	1	,006	4,766
Sınıf(2)	1,303	,522	6,230	1	,013	3,682
Sınıf (3)	1,339	,731	3,356	1	,067	3,814
Sınıf(4)	20,623	18904,578	,000	1	,999	9,045E8
Bulg.varlık			12,387	2	,002	
Bulg.varlık(1)	1,188	,378	9,855	1	,002	3,281
Bulg.varlık(2)	,343	,503	,466	1	,495	1,409
Memleket(1)	1,152	,271	18,015	1	,000	3,163
Çifte vatandaş(1)	,781	,473	2,725	1	,099	2,184
Kimlik			4,556	6	,602	
Kimlik(1)	16,580	11877,001	,000	1	,999	1,587E7
Kimlik(2)	-1,078	,901	1,431	1	,232	,340
Kimlik(3)	18,754	24482,442	,000	1	,999	1,396E8
Kimlik(4)	-,669	,478	1,963	1	,161	,512
Kimlik(5)	-,910	,482	3,554	1	,059	,403
Kimlik(6)	-1,838	1,389	1,752	1	,186	,159
Sabit	,555	1,910	,085	1	,771	1,742

* Modeldeki bağımsız değişkenler; Yaş: Göçmenlerin yaşı, Ücret: Göçmenlerin ücretleri, Yerlidurum: Göçmenlerin Yerli Türklere göre ekonomik durumu, Geçmişdurum: Göçmenlerin önceki yıllara göre bugünkü ekonomik durumu, Sınıf: Göçmenler ekonomik olarak kendilerini hangi sınıfta görüyorlar?. Bulg.varlık: Bulgaristan’da mal varlığı var mı?, Memleket: Memleketim dediğiniz yer, Çiftevatandaş: Çifte vatandaşlığınız var mı?, Kimlik: Yerliler sizi hangi kimlikle tanımlıyor? şeklindedir.

** % 5 anlamlılık düzeyi (Modelin diagnostik testleri modelde sorun olmadığına işaret etmektedir).

Çifte vatandaşlığı olmayanların Türkiye’de yaşamaya devam etme isteklerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan, yerli Türkler tarafından dışlandıklarını düşünenler ise Türkiye’de yaşamaya daha az istekli görünmektedirler. Kimlik(5) değişkeni ile temsil edilen ve “yerliler beni aşağılayıcı bir biçimde adlandırdı” (Bulgar, Bulgar Türkü gibi) diyenler Türkiye’de yaşamlarına devam etme konusunda daha az isteklidirler.

4. SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bulgaristan Türkleri anavatanlarına göç etmelerine rağmen, bazı göçmelerin beklentilerinin yerine gelmediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, bazı göçmenler açısından memleket ve yuva kavramları yer değiştirmiştir. Değişimdeki temel nedenin, göçmenlerin sosyo-ekonomik özellikleri olduğu görülmektedir. Göçmenler arasında daha yaşlı olanlar, göç dönemi öncesi ve sırasında yaşadıkları eziyetleri net olarak hatırlamakta ve muhtemelen Bulgar devletine ve Bulgarlara güvenmemektedirler. Göç sırasında küçük yaşta olanlar ve Türkiye’de beklentilerinin yerine gelmediğini düşünenler ise Bulgaristan ve/veya bir başka ülkede yaşamlarına devam etme konusunda daha isteklidirler.

Göçmenlerin Türkiye’de yaşamlarına devam etme istekleri konusunda ücret belirleyici bir değişken değilken, yerlilere ve geçmişe göre göreceli durumlarının daha kötü olduğunu düşünenlerin Türkiye’deki yaşamlarından memnun olmadıkları ve Türkiye dışında yaşamaya devam etme eğilimlerinin yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka önemli iktisadi değişken olan ve göçmenlerin sınıfsal pozisyonlarına göre alt sınıfta olanlar Bulgaristan’da yaşamaya daha çok eğilimli iken sınıfsal olarak kendilerini daha üstte görenlerin Türkiye’de yaşamaya eğilim ve isteklerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Bulgaristan’da ev veya başka bir gayrimenkulü olanların Bulgaristan’da yaşamak isteklerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Göçmenler Bulgaristan’daki mal varlığının daha iyi yaşam koşulu sağlayacağını düşünmektedirler. Çifte vatandaş olmayanlar (bu göçmenlerin önemli bir kısmı Bulgaristan’la tüm bağlantılarını koparmak amacıyla çifte vatandaş olmak istemediklerini belirtmişlerdir) Türkiye’de yaşamlarına devam etme konusunda daha karardırırlar. Çifte vatandaşlığı olanlar ise gerek Bulgaristan gerekse bir başka ülkede yaşamlarına devam edebileceklerini ifade etmişlerdir. Türkiye’de hâlâ bir biçimde dışlanmaya uğradıklarını düşünenler yaşamlarının geri kalanında Türkiye’de bulunmak istememektedirler. Göçmenler, her ne kadar “hayali anavatan” olarak gördükleri ve sonunda kavuştukları topraklarda yaşıyor olsalar da dışlandıkları bir

anavatanda yaşamak istememektedirler. “Memleketim dediğiniz yer neresidir?” sorusuna tereddütsüz Türkiye yanıtını verenler ile bu soruya tereddütlü cevap verenler arasında Türkiye’de yaşamaya devam etme isteği konusunda fark ortaya çıkmaktadır. Doğdukları topraklarla duygusal ilişkisini tam olarak kesememiş göçmenlerin Bulgaristan’a dönme isteğinde oldukları anlaşılmaktadır.

Bu çalışma, göçmenlerin Türkiye’de yaşamlarına devam etme veya etmeme konusundaki kararlarının karmaşık bir süreçle belirlendiğini ve bu kararları etkileyen sosyo-ekonomik değişkenler olduğunu ortaya koymaktadır. Neo-klasik iktisadın iddialarının aksine ücret göç kararında anlamlı bir değişken olarak görülmezken, sınıfsal farklılıkların önemli olduğu göze çarpmaktadır. Yerliler tarafından ötekileştirilen göçmenlerin Türkiye’de yaşamlarına devam etmek istemedikleri anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, göç etme veya etmeme eğilimlerinde basit biçimde iktisadi ve/veya psikolojik faktörlerin değil, karmaşık sosyo-ekonomik ve sosyo-psikolojik faktörlerin önemli rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

Chambers, Iain, Göç, Kültür, Kimlik. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

Dimitrova, Donka (1997). *Bulgarian Turkish Immigrants of 1989 in the Republic of Turkey (Adaptation and Changes in the Cultural Model), In Between Adaptation and Nostalgia: The Bulgarian Turks in Turkey*, <http://www.omda.bg/imir/studies/nostalgia.htm>., [İndirme Tarihi: 02.03.2012]

Konukman, Ercüment, Tarihi Belgeler Işığında Büyük Göç ve Anavatan: Nedenleri, Boyutları ve Sonuçları. Ankara, 1990.

Parla, Ayşe. “*Irregular Workers or Ethnic Kin? Post-1990s Labour Migration from Bulgaria to Turkey*”, *International Migration*. 45:3, 2007, 157-181.

Parla, Ayşe. “*Longing, Belonging and Locations of Homeland among Turkish Immigrants from Bulgaria*”, *Journal of Southeast European & Black Sea Studies*. 6:4, 2006, 543-557.

Popov, Anton. “*Making Sense of Home and Homeland: Former-Soviet Greeks Motivations and Strategies for a Transnational Migrant Circuit*”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 36:1, January 2010, 67-85.

Pozharliev, Lyubomir, Nationalism Revived: The ‘Revival’ Process in Bulgaria. Memories of Repression, Everyday Resistance and Neighbourhood Relations 1984-1989. Central European University, Master Thesis, Budapest, 2012.

Ulukan, Nihan C., Göçmenler ve İşgücü Piyasası: Bursa’da Bulgaristan Göçmenleri Örneği. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008.

Vassilev, Rossen V. “*Post-Communist Bulgaria’s Ethnopolitics*”, *The Global Review of Ethnopolitics*. 1:2, December 2001, 37-53.